

ції мають свої переваги і недоліки та запровадження кожної з них зумовлено такими чинниками як рівень розвитку інститутів фондового ринку, наявність певних правових традицій регулювання та саморегулювання в країні, рівня сегментарної розмежованості фінансового ринку, рівня консолідації капіталу на національному фінансовому ринку, рівня відповідності національного законодавства міжнародним нормам щодо консолідованого нагляду, а також політичними пріоритетами тощо.

По суті, питання полягає у способі консолідації управління фінансовим сектором економіки. Вертикальна консолідація управління фінансового ринку шляхом створення мегарегулятора доцільна при великій монополізації та низькому рівні сегментації фінансового ринку, відсутності стійких традицій правового регулювання окремих сегментів, в тому числі фондового ринку. Це характерно для традиційних «банківських» економік.

Якщо ж у країні є стійкі правові традиції окремого правового регулювання окремих сегментів фінансового ринку, відповідно побудована законодавча база та система регуляторів і саморегулювних організацій, злиття їх в один мегаорган може дезорганізувати систему регулювання, призвести до розвитку одних секторів фінансового ринку за рахунок деградації інших. Водночас в науковому розумінні важливо стратегічно визначити існуючу модель фондового ринку України, шляхи її розвитку, теоретично обґрунтувати шляхи розбудови фондового ринку з урахуванням досвіду провідних держав світу. З огляду на невисокий рівень розвитку фондового ринку для України більш доцільним є окреме регулювання фондового ринку, щоб він не був підпорядкований та структурно залежний від банківської системи, а тому і регулювання його не повинно зливатися з банківським, яке, по суті, підімне його під себе.

Ідея створення мегарегулятора на ринку фінансових послуг з метою об'єднати в один центр регулювання всього фінансового ринку – кредитний, валютний, страховий та фондовий сегменти, дискусія про яку прохо-

дить останніми роками, на сьогодні залишається передчасною. З тієї самої причини, що недорозвинутий та роздроблений в організаційному та економічному розумінні фондовий ринок буде «засунуто в підвал» правового регулювання головним гравцем на фінансовому ринку – Національним банком України.

Тому вважаємо, що на даному етапі відносини між основними регуляторами фінансового ринку повинні будуватися на горизонтальному рівні шляхом укладення та реалізації вже підписаних спільних меморандумів та угод про співробітництво, а по вертикалі узгоджуватись шляхом створення міжвідомчих координаційних органів на зразок Координаційної ради з питань політики фінансового сектору, що існувала з 2000 по 2008 рік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Шкодін І. В. Формування національної моделі фондового ринку в перехідній економіці інверсійного типу: дис... канд. екон. наук: 08.01.01 // Х. – Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – 2001. – С. 31.
2. Миркин Я. М. Ценные бумаги и фондовый рынок. – М.: Перспектива, 1995. – С. 352.
3. Серебрякова Л. А. Мировой опыт регулирования рынка ценных бумаг // Финансы. – 2006. – № 4. – С. 10–16.
4. Сухова О. Организация рынка ценных бумаг США // Рынок ценных бумаг. – 2007. – № 2. – С. 104–110.
5. Шарп У., Александер Г., Бэйли Дж. Инвестиции: пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2008. – С. 867.
6. Gramm–Leach–Bliley of 1999 [Електронний ресурс] // Wikipedia, the free encyclopedia. – Режим доступу: www.wikipedia.org.
7. Ромашко О. Ю. Роль державного регулювання фондового ринку в подоланні кризових явищ // Моніторинг. – 2008. – № 3. – С. 9–13.
8. Тьюлз Р. Д. Фондовый рынок. – М.: ИНФРА-М, 1997. – С. 23.
9. Парнюк В. Структура та особливості функціонування біржового фондового ринку ФРН // Ринок цінних паперів. – 2006. – № 6. – С. 10–15.
10. Розроблено автором з урахуванням даних джерела: Рубцов Б. Б. Современные финансовые рынки. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – С. 882.
11. Царукян А. Регуляторні принципи захисту інвесторів на ринках капіталу // Фінансовий ринок України. – 2009. – № 1. – С. 14.

The article considers and analyzes models of state regulation of the share market existing in the world, an opportunity of application of global experience in Ukraine.

В статтє рассматриваются и анализируются существующие в мире модели государственного регулирования фондового рынка, возможности применения мирового опыта в Украине.

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Сергійко О. В.,

*науковий співробітник відділу правових проблем підприємництва
НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України*

У статті досліджуються теоретичні і практичні проблеми побудови дієвих механізмів державного регулювання розвитку малого підприємництва. Дістало подальшого розвитку визначення ролі малого підприємництва в соціально-економічному розвитку суспільства. Уточнено теоретичні засади побудови та розвитку системи державного регулювання розвитку малого підприємництва на регіональному рівні.

Ключові слова: мале підприємництво, система державного регулювання, механізми, регіональні програми, державна політика.

Важливою передумовою здійснення радикальних ринкових перетворень, реалізації стратегії економічного зростання в Україні є становлення та розвиток малого підприємства (далі – МП). Об'єктивною типовою рисою малого бізнесу в Україні є його нестійкість, слабка життєздатність, недостатній рівень використання потенціалу МП як потуж-

ного джерела соціально-економічного розвитку країни. Однією з причин такої ситуації в Україні є те, що на сьогодні держава приділяє недостатньо уваги створенню умов для ефективного функціонування суб'єктів МП. Заходи державної політики підтримки МП і механізми її реалізації мають лише схематичний вигляд та носять суперечливий

характер, основні напрями підтримки фактично не забезпечені ресурсами, відсутній механізм реалізації програм підтримки, бракує взаємопогодженості між діями державних і громадських інституцій у сфері розвитку і підтримки МП. Для того, щоб МП повною мірою виконувало свої економічні та соціальні завдання, необхідно сприяти підвищенню його життєздатності, стійкості, а це можливо лише в результаті здійснення комплексної державної політики, спрямованої на його підтримку.

Значний внесок у дослідження сутності підприємницької діяльності та особливостей МП зробили відомі зарубіжні вчені К. Бодо, П. Друкер, Ж.-Б. Сей, Р. Кантільон, Дж. Кейнс, І. Кірцнер, Дж. Кларк, Ф. Найт, Л. Мізес, Д. Рікардо, А. Сміт, А. Тюрго, Ф. Хайек, Й. Шумпетер та ін. У російській економічній літературі категорія «підприємництво» розглядалася багатьма відомими дослідниками, серед яких О. Бусигін, О. Блінов, В. Камаєв, В. Павленков, І. Половінкін, В. Савченко та ін. Фінансові аспекти державної підтримки МП являються предметом досліджень І. Баранець, В. Батковського, В. Варфоломєєвої, О. Кривоног, О. Кужель, І. Кузнецової, О. Мазур, О. Микитюк, І. Неделько, Я. Онищук, М. Романів, В. Чабан та ін. Між іншим, недостатньо дослідженими залишаються питання вдосконалення механізмів державного регулювання розвитку малого підприємництва.

Таким чином, у сучасних умовах перед правовою наукою постає надзвичайно важливе завдання – розробити і впровадити якісно нові підходи до побудови дієвих механізмів державного регулювання розвитку малого підприємництва на регіональному рівні.

У вирішенні цього завдання можна виділити два суттєвих напрями. По-перше, наукове обґрунтування концептуальних засад прийняття управлінських рішень щодо державного регулювання розвитку малого підприємництва. По-друге, розробку конкретних механізмів реалізації поставлених завдань у правовій практиці.

З огляду на це вдосконалення механізмів державного регулювання розвитку малого підприємництва є надзвичайно актуальним завданням для сучасної юридичної науки.

Мета і завдання статті. Мета полягає у розробці науково-теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного регулювання розвитку малого підприємництва на регіональному рівні.

Визначена мета зумовила постановку та розв'язання таких завдань: обґрунтувати теоретичні засади побудови та функціонування системи державного регулювання МП із визначенням мети, завдань, об'єкта та суб'єкта, а також видів та складових механізмів державного регулювання; опрацювати підхід до вдосконалення регіональної інфраструктури розвитку МП; запропонувати шляхи підвищення дієвості регіональних програм підтримки МП.

Об'єктом дослідження є державне регулювання розвитку малого підприємництва на регіональному рівні.

Предмет дослідження – теоретичні аспекти, практичні рекомендації, наукові засади державного регулювання розвитку малого підприємництва на регіональному рівні.

Протягом усієї історії розвитку теорії підприємництва різні тимчасові періоди характеризувалися переважанням тих або інших концепцій (ризик, новаторство тощо), що було обумовлено змінами у ставленні суспільства і науки до ролі підприємництва. Сьогодні можна

наголошувати на новому етапі розвитку підприємницької функції «новаторства» (впровадження інновацій). Найбільше значення для здійснення підприємницької діяльності нині є не капітал, а інтелект, тобто «людський капітал», що є у розпорядженні підприємця.

Для розвитку інноваційного підприємництва є необхідним наявність розвинутої інфраструктури, оскільки без цієї умови майже неможливо впровадити результати досліджень, нових продуктів і технологій у виробництво. Інноваційне підприємництво може розвиватися практично у всіх сферах економічного життя і існувати там, де присутні економічні відносини: створення нових технологій, нових товарів, нових ринків, нових методів управління, нових організаційних структур.

Мале підприємництво має не лише економіко-виробничі та соціально-економічні переваги: гнучкість, динамізм, пристосування до мінливостей технології, здатність оперативно створювати і впроваджувати нову техніку й технологію, забезпечення соціальної стабільності, насичення ринку праці новими робочими місцями, відкритість доступу та легкість входження до цього сектору економіки. Малому підприємству властиві також і значні соціально-психологічні переваги, в основі яких лежить специфічна мотивація до праці, яка передбачає подолання елементів відчуження і залучення елементів економічного та неекономічного заохочення.

Велика роль малого бізнесу в соціально-економічному розвитку країни та чинники, які обумовлюють його слабкість порівняно з великими підприємствами, обумовлюють необхідність державного регулювання його розвитку в країні.

Об'єкти державного регулювання розвитку малого підприємництва можна розділити на дві групи. По-перше, держава може регулювати діяльність безпосередньо самих малих підприємств, по-друге, об'єктами державного впливу можуть бути інституції, які не є малими підприємствами і не належать до державних органів, але створюють у сукупності середовище функціонування малих підприємств. До цієї групи об'єктів можна віднести банки, лізингові компанії, венчурні фонди, кредитні спілки, фонди підтримки підприємництва, бізнес-центри та бізнес-інкубатори тощо. Діяльність цих структур безпосередньо впливає на сферу МП і може сприяти або ж, навпаки, стримувати його розвиток.

Методи державного регулювання відносно наведених вище двох груп об'єктів мають різну спрямованість. Відносно самого МП дії держави мають характер адміністративної та фінансової підтримки. Прямий вплив здійснюється в межах державних цільових програм, спрямованих на стимулювання розвитку малого бізнесу, у формі надання контрактів на виконання наукових досліджень та дослідно-конструкторських робіт, грантів, дотацій, пільгових кредитів, різних гарантій виконавцям перспективних досліджень і розробок. Джерелом фінансування прямого впливу держави на МП являються кошти державного та місцевих бюджетів.

Державою можуть застосовуватися також методи непрямого (опосередкованого) впливу. Відносно суб'єктів ринкової інфраструктури це можуть бути стимули (наприклад, державні гарантії, відшкодування по наданих МП кредитах, податкові пільги тощо), які заохочують банки, лізингові компанії, венчурні фонди тощо активізувати налагодження зв'язків з МП. Такі захо-

ди полегшують МП доступ до фінансових, матеріально-технічних та інформаційних ресурсів, що надає їм змогу конкурувати з підприємствами великого бізнесу, і водночас не знижує ділової активності.

Складовими системи державного регулювання МП являються організаційно-правовий механізм, який покликаний полегшити адміністративні бар'єри створення та функціонування МП, і фінансово-економічний механізм державного регулювання, покликаний вирішити існуюче на сьогодні протиріччя між зростаючою потребою МП у фінансових та матеріально-технічних ресурсах і обмеженим доступом до них [1, с. 38].

Принципами державного регулювання розвитку підприємництва є комплексність, системність, законність, послідовність, наукова обґрунтованість. Серед принципів державного регулювання важливе місце займає принцип невтручання держави у господарську діяльність суб'єктів МП, він реалізується у відмові від патерналізму зі сторони держави і побудові партнерських стосунків між державою та підприємцями. В період обмеженості державних фінансових ресурсів особливого значення набуває принцип програмно-цільового регулювання, який полягає у необхідності розробки програм із чітко окресленими цілями, завданнями, джерелами фінансування, виконавцями та критеріями ефективності та результативності [2, с. 26].

Загальними рисами системи державної підтримки МП у країнах з розвинутою ринковою економікою являється програмно-цільовий метод організації, який передбачає формування основних цільових напрямів підтримки; перерозподіл повноважень між центральними та місцевими органами влади з метою ефективнішого розв'язання місцевих і національних проблем, розроблення системи загальнодержавних та регіональних пріоритетів щодо підтримки МП; співробітництво між державним і приватним секторами у сфері організації, фінансування та здійснення основних програм підтримки МП.

Аналіз повноважень суб'єктів державного регулювання МП, законодавчого забезпечення та фінансового стану МП в Україні дав можливість визначити особливості функціонування елементів організаційно-правового та фінансово-економічного механізмів державного регулювання розвитку МП в Україні та виявити їх основні недоліки та протиріччя.

Аналіз розвитку МП у регіонах показав, що спостерігається поступове збільшення кількості малих підприємств порівняно з попередніми роками, а також на 10 тис. осіб наявного населення; зростає середня заробітна платня та обсяги реалізації продукції, але найбільше вражають негативні тенденції у розвитку підприємств малого бізнесу [3, с. 126]. Серед них слід відмітити такі:

- кількість підприємств, що припинили свою діяльність, значно перевищує кількість новостворених;
- значно більшими темпами зростає кількість підприємств, зайнятих невиробничими видами діяльності, зменшується кількість підприємств, які мають значні обсяги реалізації;
- поступово зменшується питома вага малих підприємств у загальній кількості та обсяги реалізації малих підприємств до загальної реалізації по регіону в цілому;
- зменшується кількість зайнятих працівників, зростають витрати на одиницю реалізованої продукції. Середньо-

місячна заробітна платня залишається значно нижчою, ніж в цілому по секторах економіки;

– відсутність сформованого прошарку інноваційно-орієнтованого МП та низький рівень залучення традиційного МП до інноваційних процесів.

Причинами відсутності позитивних зрушень у розвитку МП являються не тільки загальні тенденції, а й невизначеність прав і обов'язків держави та суб'єктів підприємницької діяльності, неврегульованість та суперечливість нормативних актів, які видаються різними відомствами, недосконалість методичного забезпечення розробки та виконання державних та регіональних програм підтримки МП та низький рівень їх фінансового забезпечення все ще обумовлюють неефективність та обтяжливість регуляторного середовища для суб'єктів господарювання.

Недоліком організаційно-правового механізму є розпорошеність та невизначеність функцій державної влади щодо розвитку МП. Разом з тим у багатьох розвинутих країнах державну політику підтримки малих підприємств реалізує спеціально уповноважений орган. З огляду на це пропонується створення незалежного державного органу при Кабінеті Міністрів України, головним завданням якого буде всебічна допомога і підтримка МП з метою збереження і зміцнення конкуренції. Зазначений орган повинен керувати низкою програм, кожна з яких має конкретну мету, радіус дії, цільову групу користувачів, умови участі та бюджет.

Однією з найболючіших проблем МП є обмеженість фінансових ресурсів та відсутність доступу до них. Основним джерелом інвестування для малих підприємств поки що залишаються власні фінансові ресурси та сімейні позики. Сьогодні внутрішніх джерел фінансування (одержаний прибуток, амортизаційні відрахування, засоби сформованих фондів) для подальшого розвитку підприємств малого бізнесу недостатньо. Особливо гостро постає питання щодо кредитування підприємств, які ще не встигли набути позитивну ділову репутацію і не мають реальних активів, котрі могли б гарантувати повернення запозичених коштів інвестору. Характерною рисою сучасного етапу створення ефективної фінансово-кредитної системи є зміна у розумінні місця і ролі держави в цьому процесі. Якщо у попередні роки держава розглядалась як головне джерело фінансових ресурсів для такої підтримки, то сьогодні вона повинна займати активну позицію, властиву саме державі, тобто створювати умови для розвитку відповідних схем та установ.

Для підвищення ефективності функціонування організаційно-правового механізму державного регулювання розвитку МП пропонується змістити акценти із безпосереднього виконання державними органами функцій щодо інформаційної, консультативної, інноваційної, фінансово-кредитної підтримки суб'єктів МП на державне стимулювання розвитку підприємств та організацій, яким ці завдання можуть бути передані [4, с. 114]. З огляду на це перспективним напрямом державної політики підтримки малого бізнесу визнано стимулювання розвитку регіональної інноваційної інфраструктури розвитку МП.

Для поліпшення фінансово-економічного становища суб'єктів МП пропонується поступово відходити від практики розгляду бюджетних коштів як основного джерела державної фінансової підтримки та створювати систему залучення позабюджетних коштів. З метою вдосконалення фінансово-

економічного механізму державного регулювання розвитку МП пропонується посилити непряму державну фінансову підтримку шляхом стимулювання банківського і небанківського кредитування малих підприємств, розширення ринку лізингових послуг та венчурного фінансування.

Для малого бізнесу лізинг вигідний тим, що він є зручним джерелом фінансування; дає змогу зекономити обігові кошти; зменшує ступінь ризику; стимулює технологічне переоснащення й розширення виробництва. Для активізації розвитку лізингу в Україні доцільно на державному рівні провести комплекс заходів, який включає:

- розробку на державному рівні концепції розвитку лізингових відносин у сфері малого бізнесу з метою чіткішого визначення тих ніш, в яких лізинг забезпечує максимальний внесок у розвиток матеріально-технічної бази МП;
- розроблення державної програми підтримки лізингу, яка б стимулювала залучення банківського сектору до розвитку лізингових послуг;
- зниження вартості нотаріальних послуг з оформлення договорів лізингу з метою послаблення фінансового навантаження на учасників лізингової угоди;
- створення лізингових центрів, які б спеціалізувалися на обслуговуванні малих підприємств, а також організацію при них відділів з формування бази даних про попит та пропозицію на обладнання й устаткування;
- реформування податкового законодавства в частині стимулювання лізингових операцій – запровадження пришвидшеної норми амортизації для об'єктів лізингу, надання інвестиційних пільг при оподаткуванні прибутку підприємств, застосування спрощеної процедури повернення майна, впровадження податкових пільг для усіх учасників лізингових операцій.

Венчурне фінансування визнане в розвинених країнах найважливішим методом фінансування малого інноваційного бізнесу. Державна політика щодо стимулювання розвитку венчурного підприємництва повинна передбачати такі заходи:

- розробку Закону України «Про засади формування та регулювання ринку венчурного капіталу», в якому необхідно визначити суть, функції та принципи діяльності венчурних фондів і венчурних фірм, передбачити організаційну підтримку створення та діяльності венчурних підприємств, порядок створення та діяльності венчурних фондів, визначення юридичного статусу та умов створення і функціонування малих венчурних фірм, державне стимулювання здійснення венчурного фінансування;
- встановлення у податковому законодавстві податкових пільг як для осіб, що фінансують малий інноваційний бізнес, так і самих інноваційних підприємств. Розмір бази оподаткування прибутку підприємств та організацій повинен зменшуватися на суму коштів, яка була ними спрямована безпосередньо на науково-технічну та інноваційну діяльність;
- введення державного страхування ризиків від інноваційної діяльності з наступним відшкодуванням інвесторам визначеної частки можливих фінансових втрат, викликаних неспроможністю інноваційних проєктів при їх венчурному фінансуванні;
- сприяння розвитку інфраструктури венчурного фінансування, в тому числі шляхом створення спеціальної урядової організації й приватно-державного банку, який би здійснював фінансову підтримку малих інноваційних підприємств;

– підвищення рівня гарантій з боку держави щодо чесності і прозорості здійснення підприємницької діяльності, що призведе до збільшення привабливості умов інвестування вітчизняних підприємств для іноземних та вітчизняних інвесторів.

Основним інструментом здійснення державного регулювання МП повинні стати програми, розроблені на виконання завдань державної політики підтримки підприємництва [5, с. 5]. Важливо, щоб ці програми не були декларативними, а мали під собою чітко визначені джерела фінансування. На нашу думку, програми мають бути структуровані за конкретними напрямками, а не мати загальний і всеохоплюючий характер. Це дасть змогу детальніше прослідкувати їх виконання, надасть їм більшої зрозумілості, конкретності, підвищить прозорість державної політики підтримки МП.

На рівні областей необхідно розробити «Стратегічний план розвитку малого підприємництва» на достатньо віддалену перспективу (10–15 років), в якому повинні визначитися пріоритетні сфери діяльності МП з урахуванням інноваційної стратегії розвитку суспільства, освоєння нових технологій, матеріалів тощо, міститися прогностичні розрахунки перспективних потреб області в ресурсному забезпеченні (матеріальному, фінансовому, інформаційному тощо). Розвиток малого бізнесу повинен чітко пов'язуватися з розвитком середнього і, перш за все, великого бізнесу, оскільки великий бізнес створює попит на додаткові послуги і продукти (як це відбувається в Японії, де при великих концернах створюється велика кількість обслуговуючих і коопераційних фірм). Дворічна Програма розвитку малого підприємництва повинна розроблятися як етап реалізації вищезазваної Стратегії, а не як засіб пристосування малих підприємств до вирішення проблем зайнятості окремих категорій населення.

Проведене дослідження надає можливість сформулювати такі висновки:

1. Наукове осмислення підприємництва пройшло через так звані три хвилі, що характеризують еволюцію ідей та поглядів учених, економістів і підприємців на дану проблему, і вступило до фази початку четвертої хвилі. Дослідники «першої хвилі» вперше поставили підприємця у центр ринкової системи і виокремили в підприємцеві функцію наявності ризику. Представники «другої хвилі» основною ознакою підприємництва вважали діяльність зі створення нових комбінацій чинників виробництва з метою отримання економічної вигоди, у тому числі й у вигляді збільшення прибутку і прискорення розвитку економіки в цілому. Особливістю «третьої хвилі» наукового осмислення підприємства є те, що воно розглядається в нерозривному зв'язку з ринковими відносинами, нерівновагою системи і конкуренцією. Сучасне підприємство, безперечно, пов'язане з інноваційними процесами, що вимагає від підприємця унікальної здатності передбачення, ініціативи, раціональності, творчого підходу, високого рівня наукових знань.

2. Мале підприємство є одним із провідних секторів ринкової економіки; формується на засадах дрібнотоварного виробництва; визначає темпи економічного розвитку, структуру та якісну характеристику ВВП; здійснює структурну перебудову економіки, характеризується швидкою окупністю витрат, свободою ринкового вибору; забезпечує насичення ринку споживчими товарами та послугами повсякденного попиту, реалізацію інновацій, додаткові робочі

місця; має високу мобільність, раціональні форми управління; формує новий соціальний прошарок підприємців-власників; сприяє послабленню монополізму, розвитку конкуренції. Водночас МП відрізняється слабкою життєздатністю порівняно з великим, що зумовлює необхідність державного регулювання його розвитку.

3. Система державного регулювання розвитку МП включає суб'єкт та об'єкт регулювання, принципи та методи регулювання, а також механізми регулювання, які забезпечують цілеспрямований вплив суб'єкта та об'єкта. Держава може регулювати діяльність безпосередньо самих малих підприємств, крім цього, об'єктами державного впливу можуть бути інституції, які не є малими підприємствами і не належать до державних органів, але створюють у сукупності середовище функціонування малих підприємств. Принципами державного регулювання розвитку підприємництва являються комплексність, системність, законність, послідовність, наукова обґрунтованість, принцип невтручання держави у господарську діяльність суб'єктів МП, принцип програмно-цільового регулювання.

В укрупненому вигляді виділяється два механізми державного регулювання розвитку МП: організаційно-правовий механізм, який покликаний полегшити адміністративні бар'єри створення та функціонування МП, і фінансово-економічний механізм, метою якого є вирішення протиріччя між зростаючою потребою МП у фінансових та матеріально-технічних ресурсах і обмеженим доступом до них.

4. У країнах з розвинутою ринковою економікою загальною рисою державної підтримки малого бізнесу є участь різних організацій і відомств багатоканальність отримання підтримки, відсутність монополізму будь-якого одного державного органу, але наявність структури, що виробляє національну політику в даній галузі і координує її здійснення. Корисним досвідом буде використання в Україні характерного для США програмно-цільового методу організації державного регулювання розвитку МП, який передбачає формування основних цільових напрямів підтримки, кожний із яких, у свою чергу, передбачає реалізацію певної кількості програм із використанням різних видів та інструментів державного регулювання.

6. Серед основних причин, які знижують ефективність організаційно-правового забезпечення прийняття управлінських рішень у сфері державного регулювання розвитку МП, можна виділити декларативність нормативно-правового забезпечення розвитку МП; незабезпеченість програм підтримки МП фінансовими ресурсами; неконкретність та розпорошеність інституціонального забезпечення; неспроможність держави повною мірою забезпечувати належний рівень освітнього, інформаційного та консультаційного забезпечення і нерозвиненість інфраструктури розвитку МП, суб'єкти якої могли б виконувати ці функції.

Пропонується сконцентрувати функції державного регулювання МП в одному державному органі, що дасть змогу впорядкувати дії та відстежити результати заходів щодо державного регулювання МП на державному та регіональному рівнях.

7. Основними недоліками існуючого фінансово-економічного механізму державного регулювання розвитку МП являються обмеженість бюджетних коштів, які являються джерелом фінансування державних та регіональних програм підтримки малого підприємництва; відсут-

ність механізмів державного стимулювання суб'єктів фінансово-кредитної інфраструктури до надання позик суб'єктам МП; недостатній рівень державного стимулювання розвитку ринку лізингових, факторингових послуг, ринку венчурного капіталу.

8. Пріоритетним напрямом вдосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання МП являється посилення ролі держави у стимулюванні розвитку регіональної інноваційної інфраструктури розвитку МП: (бізнес-інкубаторів, бізнес-центрів, технологічних парків, центрів трансферу технологій тощо), яка б забезпечувала нормальну діяльність МП шляхом надання консультаційної, освітньої, юридичної допомоги і суб'єктам якої можна передати деякі функції державних органів щодо підтримки МП. Рекомендується вжити заходів щодо створення та підвищення ролі бізнес-асоціацій у регулюванні розвитку МП на регіональному рівні.

9. Пріоритетними шляхами вдосконалення фінансово-економічного механізму державного регулювання розвитку МП визначено державне стимулювання кредитування МП суб'єктами банківської та небанківської сфери, підтримка розвитку лізингових операцій та венчурного фінансування. Для активізації розвитку лізингу доцільно розробити на державному рівні концепцію розвитку лізингових відносин у сфері малого бізнесу, програму підтримки лізингу, а також впровадження податкових пільг для всіх учасників лізингових операцій. На регіональному рівні необхідно стимулювати створення лізингових центрів, які б спеціалізувалися на обслуговуванні малих підприємств, а також організацію при них відділів з формування бази даних про попит та пропозицію на обладнання й устаткування. Державна політика щодо стимулювання розвитку венчурного підприємництва має передбачати розробку Закону України «Про засади формування та регулювання ринку венчурного капіталу», встановлення у податковому законодавстві податкових пільг як для осіб, що фінансують малий інноваційний бізнес, так і самих інноваційних підприємств; створення спеціальної урядової організації й приватно-державного банку, який би здійснював фінансову підтримку малих інноваційних підприємств.

10. Покращенню якості та підвищенню ефективності регіональних програм підтримки МП сприятиме узгодження їх з відповідними стратегіями розвитку МП на довгострокову перспективу, створення в обласних та районних державних адміністраціях окремого підрозділу з питань розвитку МП, структура якого повинна відповідати напрямам програми, створення в регіонах механізмів отримання й обробки оперативної інформації з районів та міст щодо стану розвитку МП, залучення громадських організацій до розробки та реалізації програм підтримки МП, сприяння вдосконаленню співпраці самоврядних організацій підприємців з місцевими органами державної влади. В обласних програмах розвитку малого підприємництва доцільно передбачити додатково до існуючих кількісних показників оцінки розвитку МП якісні показники розвитку, які б характеризували рівень стійкості малих підприємств (термін їх роботи), рівень застосування капіталомістких та наукомістких технологій, обсяги доданої вартості, створюваної на цих робочих місцях, умови праці тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Юридична енциклопедія*. – В 6-и т. – Т. 5.: П-С / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 2003. – С. 38.
2. *Цвєтков В., Сєліванов В.* Людський вимір як методологічний підхід до аналізу і перетворення державного управління в Україні // *Вісник Академії правових наук України*. – 2006. – № 2. – С. 25–30.
3. *Дєгтяр О. А.* Створення інфраструктури підтримки малого підприємництва як чинник регіонального розвитку // *Стратегія*

регіонального розвитку: формування та механізми реалізації: Матеріали щорічної міжнародної конференції 31 жовтня 2007 р. – Одеса: Вид-во ОРІ ДУ НАДУ, 2007. – Т. 2. – С. 125–127.

4. *Щєрбина В. С.* Органи державної влади та органи місцевого самоврядування як учасники відносин у сфері господарювання // *Вісник господарського судочинства*. – 2008. – № 1. – С. 111–118.

5. *Указ Президента України від 3 вересня 2007 р.* «Про Концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності» // *Офіційний вісник України*. – 2007. – № 66. – Ст. 2540.

The thesis focuses on questions of construction of effective mechanisms of state regulation of small business. Has received the further development definition of a role of small business in social and economic development of a society.

В статтє исслєдуются вопросы построєния эффєктивных механизмов государственного регулювання малого предпринимательства на региональном уровне. Получило дальнейшее развитие определение роли малого предпринимательства в социально-экономическом развитии общества. Уточнены теоретические основы построєния и развития системы государственного регулювання развития малого предпринимательства.

ТЕРМІНОЛОГІЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТЬ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ ЗОНАХ ГОСПОДАРСЬКОГО РИЗИКУ

Біленко М. С.,

аспірантка НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України

Досліджено понятійний апарат нормативного регулювання господарської діяльності в особливих зонах господарського ризику. Запропоновано вважати господарську діяльність в санітарно-захисних та інших охоронних зонах, на територіях і об'єктах, що особливо охороняються, як такою, що здійснюється в умовах особливого господарського ризику.

Ключові слова: спеціальний режим господарювання, санітарно-захисні зони, водоохоронні зони, зони санітарної охорони, зони природно-заповідного фонду України, курортні зони, лікувально-оздоровчі зони, рекреаційні зони, території та об'єкти, віднесені законодавством до таких, що особливо охороняються, території, радіоактивно забруднені внаслідок Чорнобильської катастрофи, господарський ризик.

Бажання і прагнення до збереження і зміцнення позицій на світовому і регіональних ринках товарів і послуг за допомогою використання міжнародного або територіального розподілу праці складають основні передумови культивування спеціального режиму господарювання в наперед обмежених територіях або на підприємствах, що використовують особливий статус окремих видів виробництва. При цьому вказаний режим господарювання однаковою мірою адаптивний до економічних умов як в розвинених або таких, що розвиваються країнах з ринковою економікою, так і в країнах з соціалістичною орієнтацією. Наприклад, на сьогодні тільки в США налічується близько 2000 одиниць відповідних утворень, в Європі (Швейцарія, Іспанія, Італія та ін. країни) – близько 90, в Південно-Східній Азії (Корея, Тайвань, Сингапур, Малайзія та ін. країни) – близько 900. Серед соціалістичних країн спеціальний режим господарювання застосовується в Китаї, В'єтнамі, на Кубі. Об'єднує ці країни прагнення реанімувати або активізувати ділове життя конкретної території за допомогою надання окремим суб'єктам підприємницької діяльності більшої економічної свободи і значних преференцій. Проте загальноприйнята методологія створення і організації особливого режиму господарювання в різних державах відсутня, оскільки кожна країна використовує свій певний набір економічних, юридичних і адміністративних заходів і методів, в одних випадках, схожих з іншими державами, в інших – вони мають істотні відмінності.

Значним внеском у сферу правового регулювання господарської діяльності в нашій країні стало прийняття Господарського кодексу України від 16.01.2003 року (далі – ГК України) [1], розділ VIII якого визначає особливості функ-

ціонування спеціальних режимів господарювання. З прийняттям ГК України вперше почали діяти кодифіковані норми права, які встановлюють специфіку здійснення господарської діяльності на певних територіях та в певних галузях господарської діяльності. Саме ГК України на законодавчому рівні закріпив такий термін як «спеціальний режим господарювання», але, разом з тим, зовсім не визначив поняття, цілі, а також критерії, за якими можна віднести той чи інший режим господарювання до спеціального. О. Р. Зельдіна виділяє його як «правовий режим, який визначає особливий порядок організації та здійснення господарської діяльності на певній території, у певній галузі економіки, що відрізняється від загального режиму господарської діяльності, передбаченого законодавством, і вводиться державою з певною метою для забезпечення розумного сполучення публічних і приватних інтересів за допомогою встановлення обмежень та/або заохочень для суб'єктів господарювання» [2]. Сутність кожного із спеціальних режимів, закріплених на законодавчому рівні, подається досить стисло і потребує більш широкого та змістовного викладення. Розділ VIII ГК України дає лише загальне уявлення про спеціальний режим господарювання, а основний його зміст розпорошений у великій кількості нормативно-підзаконних правових актів. Він потребує вдосконалення, в тому числі вдосконалення визначення і закріплення поняття «спеціальний режим господарювання», а також більш широкого викладення змісту певних видів спеціального режиму господарювання.

Вивченню цієї проблематики присвячено праці багатьох учених і теоретиків, але лише деякі з них отримали значне поширення. Наприклад, таким різновидам як спе-